

فارسی (۳)

قلمرو زبانی (۷ نمره)

هر یک از توضیحات زیر مربوط به کدام واژه در ابیات داده شده است؟ (۵ نمره)

۱

الف) ویزگی نوعی مار سُمی و خطرناک

ب) کشش روح انسان خداجو در راه شناخت پروردگار

«بگرای چو اژدهای گرزه / بخوش چو شرزه شیر ارغند»

«سینه خواهم شرحه شرحه از فراق / تا بگویم شرح درد اشتیاق»

راهنمای تصحیح « الف) گرزه (۰/۲۵) (صفهه ۱۴۷)

ب) اشتیاق (۰/۲۵) (صفهه ۱۴۸)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

گرزه: ویزگی نوعی مار سُمی و خطرناک

اشتیاق: میل قلب است به دیدار محبوب؛ در متن درس، کشش روح انسان خداجو در راه شناخت پروردگار و ادراک حقیقت هستی.

کدام کلمه از معانی واژه «قدس» در جمله «از آن همه زیبایی‌ها و ... ابدیت پر از قدس و چهره‌های پر از «ماورا» محروم‌تر می‌شدم.» به حساب نمی‌آید؟ (پاک، قداست، صفا) (۷۵ نمره)

مشاوره در معنی کردن واژگان باید به نوع دستوری واژه (اسم، صفت یا فعل) و همچنین مفرد یا جمع بودن آن، توجه کرد.

راهنمای تصحیح « پاک (۷۵) (صفهه ۷۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ «پاکی» درست است. چون واژه «قدس» اسم است. «پاکی، صفا و قداست» اسم هستند ولی «پاک» صفت است.

۳

واژه «همت» در کدام بیت در معنی «عزم و اراده» به کار رفته است؟ (۱۵٪ نصره)

- الف) همت اگر سلسله جنبان شود مور تواند که سلیمان شود
ب) همتم بدرقه راه کن ای طاير قدس که دراز است ره مقصد و من نو سفرم

مشاوره به تمرين‌های کارگاه متربوهی با موضوع معنی لغت توجه ویژه‌ای داشته باشد. دقیق کنید ممکن است معنی این واژگان در واژهنامه کتاب نیامده باشد.

گزینه «الف» (۱۵٪ صفحه ۲۸)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

واژه «همت» در بیت «الف» به معنی «عزم و اراده» و در بیت «ب» در معنی «عنایت و دعای خیر» به کار رفته است.

درس Box

برخی واژگان در زبان فارسی در معانی متفاوتی به کار رفته‌اند، که از طریق رابطه همنشینی و کاربرد در جمله به معنای آن پی می‌بریم.

واژه «همت» از این دسته واژگان است که علاوه بر معانی گفته‌شده در بالا در درس «آزادی» به معنی «طلب یاری و کمک» نیز به کار رفته است.

مثال «همت از باد سحر می‌طلیم گر ببرد / خبر از من به رفیقی که به طرف چمن است»

املای درست واژگان را از میان کمانک برگزینید. (اندره)

- الف) از این بوستان که بودی، ما را چه (تحفه / تهفه) کرامت کردی؟
ب) این کار شهید ساجدی را (رازی / راضی) نمی‌کرد.
ج) وین مردم (نحس / نحص) دیو مانند
د) بی آنک آن بزرگ، نزد حق یاد کند و (ارضه / عرضه) دهد.

مشاوره در املای واژگان به حروفی که اهمیت املایی دارند یعنی شش دسته واجی که چند صورت نوشتاری دارند، (ء - ا - ع)، (ت - ط)، (ث - س - ص)، (ز - ذ - ض - ظ)، (ح - ه)، (ق - غ)، باید توجه داشت.

الف) تحفه (صفهه ۱۱۴) (۰/۰۲۵)
ب) راضی (صفهه ۱۳۱) (۰/۰۲۵)
ج) نحس (صفهه ۱۳۶) (۰/۰۲۵)
د) عرضه (صفهه ۱۵۳) (۰/۰۲۵)

گول‌نخوری دقت کنید که «راضی» به معنای کسی است که رضایت دارد اما «رازی» به معنای اهل شهری است و کاربرد آن را در نام «زکریای رازی» می‌توان دید.

در کدام گزینه غلط املایی دیده می‌شود؟ درست آن را بنویسید. (۵ نمره)

- الف) تو نماینده فضلی تو سزاوار سنایی
ب) عملیات احداث خاکریز شروع شد.
ج) کافور بر آن ضماد کردند

مشاوره برای یافتن غلط‌های املایی اول روی کلمات دارای هم‌آوا و حروف متشابه تمرکز کنید.

راهنمای تصحیح «**گزینه (الف)** (۰/۲۵) ثنا (۰/۲۵) صفحه ۱۰»

پاسخ خیلی تشریحی ✓

«سنا» به معنی روشنایی است ولی در این بیت «ثنا: ستایش» جمله را تکمیل می‌کند.

واژگان «هم‌آوا» به واژگانی می‌گویند که از نظر آوایی با یکدیگر یکسان هستند ولی از نظر نوشتاری و معنایی با هم

متفاوت هستند. **مثال** = قریب «نزدیک» / غریب «دور»، صد «عدد ۱۰۰» / سد «مانع»

برای تشخیص املای درست این واژگان باید به معنای آن‌ها توجه داشت.

درس Box

در هر عبارت یک غلط املایی به کار رفته است، شکل درست آن را بنویسید. (۵٪ نمره)

- الف) دیوارهای کهن روم که هنوز تاق ضربی دروازه‌های آن باقی است.
ب) خسته از نشعه خوب و پاک آن «اسرا» در بستر خویش به خواب رفتم.

۶

الف) طلاق (صفحه ۶۱۴) (۰٪/۲۵) «راهنمای تصحیح»

ب) نشنه (صفحه ۷۵) (۰٪/۲۵)

در بیت «گفت: نزدیک است والی را سرای آن جا شویم / گفت: والی از کجا در خانه ختمار نیست» به ترتیب چند

✓

ترکیب وصفی و چند ترکیب اضافی دیده می‌شود؟ (۵ نمره)

راهنمای تصحیح «۱ ترکیب وصفی (۲۵ نمره) و ۲ ترکیب اضافی (۲۵ نمره) (صفحه ۱۹)

Hint در مصراع اول نوع «را» فک اضافه است و باعث شده بین مضاف و مضافق‌الیه فاصله بیفتد.

نکته «را» فک اضافه: بین مضاف و مضافق‌الیه فاصله می‌اندازد و باعث تقدّم مضافق‌الیه بر مضاف می‌شود.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

ترکیب وصفی: آن جا

ترکیب اضافی: سرای والی - خانه ختمار

ترکیب اضافی:

دزس Box

به اضافه‌شدن اسم، ضمیر و یا هر چه که جانشین اسم شود به اسمی دیگر ترکیب اضافی می‌گویند؛ فرمول ترکیب اضافی: اسم + ـ + اسم / ضمیر (متصل / جدا) / صفت جانشین اسم

مثال سپاه ایران، فرزند من یا فرزندم

ترکیب وصفی:

در این نوع ترکیب ویرگی یا صفتی به اسم نسبت داده می‌شود. ترکیب وصفی به دو صورت ساخته می‌شود:

۱) اسم + ـ + صفت **مثال** دانشآموز درس خوان - پسر دانا - درس دوم

۲) صفت پیشین + اسم **مثال** این کتاب - چند پرنده - دو کبوتر

نکته گاهی ترکیب وصفی به صورت مقلوب می‌آید. یعنی اول صفت و بعد موصوف؛ **مثال** سیاه‌بخت فرزند (فرزند سیاه‌بخت)

(سیاه‌بخت)

دزس Box

۷

نقش دستوری ضمیر پیوسته در بیت «صد تیغ جفا بر سر و تن دید یکی چوب / تا شد تنهی از خویش و نیاش»

نام نهادند» با کدامیک از گزینه‌های زیر یکسان است؟ (۱۵۰ نمره)

(الف) تا چشم بشر نبیند روی / بنهفته به ابر، چهر دل بند

(ب) بازش بخواند؛ باز اعراض فرماید.

(ج) ورن، سزاوار خداوندی اش / کس نتواند که به جای آورد

راهنمای تصحیح «گزینه (ب) (صفحه ۱۳۰)»

برای پیدا کردن نقش دستوری ضمیر متصل ابتدا جمله را مرتب کنید تا جای اصلی ضمیر را بیابید.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

نقش دستوری ضمیر پیوسته بیت سؤال: مفعول است. (آن را نمیدند).

نقش دستوری ضمیر جمله گزینه «ب» نیز مفعول است. (او را دوباره می‌خواند).

نقش دستوری ضمیر گزینه «الف» مضافقالیه است. (تا چشم بشر روی تو را نبیند).

نقش دستوری ضمیر گزینه «ج» مضافقالیه است. (سزاوار خداوندی او را کس نتواند که به جای آورد).

ضمایر پیوسته (ـم، ـت، ـش، ـمان، ـتان، ـشان) می‌توانند نقش‌های مفعول، متمم و مضافقالیه را در جمله بپذیرند.

دریس Box

برای تشخیص نقش دستوری ضمایر پیوسته لازم است ابتدا ضمیر پیوسته را به صورت ضمیر جدا درآوریم سپس به جمله دقّت کنیم اگر قبل از ضمیر کسره بود، نقش دستوری ضمیر پیوسته، مضافقالیه است.

اگر قبل از ضمیر کسره نبود و بعد از آن «را» بود، نقش دستوری ضمیر، مفعول است.

و اگر قبل از ضمیر، حرف اضافه بود، نقش دستوری ضمیر، متمم است.

نماوره ۹ نمودار پیکانی گروه اسمی «خط بسیار زیبا» را رسم کنید. (۵٪ نمره)

مشاوره در امتحان نهایی همیشه (۰/۵ نمره) به کشیدن نمودار پیکانی اختصاص دارد. به مثال‌های کتاب درسی و شیوه کشیدن نمودار توجه کنید.

خط بسیار زیبا (۵٪) (صفحه ۷۶) (کشیدن پیکان از «بسیار» به «زیبا» (۰/۰٪) و از زیر «بسیار زیبا» به «فقط» (۰/۳٪))

راهنمای تصحیح «»

پاسخ خیلی تشریحی ✓ «بسیار» وابسته وابسته از نوع «قید صفت» است.

قید صفت: کلمه‌ای است که درباره اندازه و درجه صفت پس از خود توضیح می‌دهد؛

مثال دوست بسیار مهریان

هسته قید صفت

شرطی تقریباً پایدار

برای کشیدن نمودار پیکانی همیشه جهت پیکان اول از وابسته وابسته به سمت وابسته است و از زیر هر دوی آنها به زیر هسته.

درس Box

درس

Box

درس

نوع وابسته در کدام عبارت همانند وابسته به کاررفته در بیت «آین طریق از نفس پیر مغان

۱۰

یافت / آن خضر که فرخنده‌پی‌اش نام نهادند» است؟ نوع آن را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

- (الف) ناله مرغ اسیر این همه بهر وطن است.
- (ب) چند شعاع کمنور خورشید از پس ابرها این نکته را بازگو می‌کند ...
- (ج) در آستانه میوه‌دادن درختی که جوانی را به پایش ریخته بود.

راهنمای تصحیح «گزینه ج» (۰/۰ صفحه ۷۲) - مضافق‌الیه مضافق‌الیه (۰/۰ صفحه ۷۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در بیت سؤال «نفس پیر مغان» گروه اسمی است که وابسته وابسته دارد. «نفس»: هسته، «پیر»: مضافق‌الیه،

«مغان»: مضافق‌الیه مضافق‌الیه (در این گروه اسمی واژه «پیر» صفت جانشین اسم است).

«آستانه»: هسته، «میوه‌دادن»: مضافق‌الیه، «درختی»: مضافق‌الیه مضافق‌الیه

بررسی سایر گزینه‌ها:

(الف) «ناله»: هسته، «مرغ»: مضافق‌الیه، «اسیر»: صفت مضافق‌الیه

گزینه «ب» وابسته وابسته ندارد. در گروه اسمی «چند شعاع کمنور خورشید»، «شعاع»: هسته، «چند»: صفت

پیشین، «کمنور»: صفت پسین، «خورشید»: مضافق‌الیه

مضافق‌الیه مضافق‌الیه: اسم + اسم + اسم / ضمیر (متصل / جدا)

در برخی از گروه‌های اسمی، «مضافق‌الیه»، در جایگاه «وابسته هسته» قرار می‌گیرد؛ آن‌گاه این مضافق‌الیه، خود،

وابسته‌ای از نوع «اسم» یا ضمیر، در نقش مضافق‌الیه می‌پذیرد.

مثال بند کفش دختر (دختر: مضافق‌الیه مضافق‌الیه است).

توجه علاوه بر اسم، «ضمیر» یا «صفت جانشین اسم» نیز می‌تواند به عنوان مضافق‌الیه مضافق‌الیه به کار رود.

مثال بند کفش او

مثال قدرت قلم نویسنده

Box درس

در کدام گزینه ممیز به کار رفته است؟ (۰/۲۵ نمره) ۱۱

- الف) جلد دوم کتاب بینوایان
- ب) اول پایه معرفت است.
- ج) سیصد تومان را دادم.
- د) می‌توان چند حلقه چاه عمیق زد.

راهنمای تصحیح «گزینه ۵» (۰/۲۵) (صفه ۷۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ چند: صفت مبهم، حلقه: ممیز، چاه: هسته، عمیق: صفت

بررسی سایر گزینه‌ها:

الف) یکی از شروط ممیزبودن این است که واحد شمارش نشانه‌ای نداشته باشد، در صورتی که «جلد» کسره دارد و هسته گروه اسمی است.

ب) در گروه اسمی «اول پایه» «اول» صفت شمارشی و «پایه» هسته است و ممیز ندارد.

ج) در گروه اسمی «سیصد تومان» بعد از «تومان» که واحد شمارش است، اسمی نیامده است پس «تومان» جانشین هسته است.

ممیز: معمولاً برای شمارش تعداد یا اندازه و وزن موصوف، میان صفت شمارشی و موصوف آن، اسمی می‌آید که وابسته عدد است و «ممیز» نام دارد.

ممیزها معمولاً واحد شمارش هستند؛ **مثال** ثُن، کیلو، جفت، طاقه و ...

ممیز گاهی اسم است. **مثال** یک کربلا شکوه

به نکات زیر دقّت کنید:

۱- ممیز با عدد همراه خود، یکجا وابسته هسته می‌شود.

۲- برای رسم نمودار پیکانی جهت پیکان از ممیز به سمت عدد و از زیر هر دوی آن‌ها به سمت هسته است.

۳- در صورتی می‌توان واحد شمارش یا اسم را ممیز محسوب کرد که قبل از آن صفت شمارشی، پرسشی یا مبهم و بعد از آن اسم باشد و نشانه‌ای نداشته باشد؛ **مثال** «جلد دوم کتاب» ... یا «دو جفت خریدم». ممیز ندارد.

در کدام گزینه «ممیز» وجود ندارد؟ (۰/۲۵) (فرداد ۱۴۰۴)

الف) نهادند بر دشت هیزم دو کوه/ جهانی نظاره شده هم گروه

ب) اینجا ... می‌توان چند حلقه چاه عمیق زد.

ج) هر که داند گفت با خورشید راز/ کی تواند ماند با یک ذره باز؟

د) بدن سیصد تومان پول تا تهران همراه یک محفل، خطرانک است.

پاسخ: گزینه «ج» (۰/۲۵)

ممیز در گزینه «الف» و «د» کوه است. دو کوه هیزم

ب) «حلقه» ممیز است.

د) «تومان» ممیز است.

۱۲

با توجه به عبارت «گفت: او بندۀ خود را عاشق خود کند، آنگاه بر بندۀ عاشق باشد و بندۀ را گویید: تو عاشق و

محب مایی و ما معشوق و حبیب توایم.» درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

(الف) در عبارت بالا سه مفعول دیده می‌شود.

(ب) در عبارت بالا پنج مسنده وجود دارد.

الف) درست (۰/۲۵) راهنمای تصحیح «

ب) نادرست (۰/۲۵) صفحه ۵۵

Hint برای تشخیص فعل‌های استنادی باید دقّت کرد که آیا می‌توان این فعل‌ها را با فعل‌های هم‌گروهش جایگزین کرد یا خیر؛ اگر امکان جایگزینی بود پس فعل استنادی است.

مثال یاد خدا انسان را آرام می‌کند / می‌نماید / می‌سازد / می‌گرداند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) جمله بعد از «گفت» و «گویید» مفعول به حساب می‌آیند. «بندۀ» در جمله «او بندۀ خود را عاشق خود کند» مفعول دیگر این عبارت است.

ب) در این عبارت چهار مسنده وجود دارد که عبارتند از: «گفت: او بندۀ خود را عاشق خود کند، آنگاه بر بندۀ عاشق باشد و بندۀ را گویید: تو عاشق و محب مایی و ما معشوق و حبیب توایم.»

مسند: یکی از نقش‌های دستوری اصلی «مسند» است. در جمله‌هایی که فعل استنادی (است، بود، شد، گشت، گردید) دارند، مسنده نهاد نسبت داده می‌شود. برای تشخیص مسنده در این جملات از فعل می‌پرسیم «چه طور» یا «چگونه» و در جواب مسنده می‌آید. این جملات سه‌جزئی گذرا به مسنده هستند.

نوع دیگری از «مسند» در جملات چهار جزئی گذرا به مسنده، به کار می‌رود. در این نوع جملات، مسنده به مفعول نسبت داده می‌شود.

مثال او بندۀ خود را عاشق خود کند ← در این جمله «عاشق» به «بندۀ» نسبت داده شده است.

درس Box

نقش دستوری واژگان مشخص شده را بنویسید. (۵ نمره)

۱۲

- الف) هر که این آتش ندارد نیست باد
ب) فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترد.

راهنمای تصحیح « الف) مسند (صفهه ۱۴۹ و ۱۴۸) »

ب) متمم (صفهه ۱۱۲ و ۱۱۳)

گول‌خواری در مصراح «هرکه این آتش ندارد نیست باد» واژه «باد» فعل دعایی است و اسم به معنی

جایه‌جایی جریان هوا نیست. و واژه «نیست» در معنی «نابود» به کار رفته است و فعل نیست.

الف) در این مصراح «نیست» به معنی «نابود» است و نقش دستوری آن «مسند» است.

ب) به فراش بادِ صبا گفته: فراش: متمم

انواع «را»:

درسی

۱) نشانه مفعول: در بیشتر جمله‌ها «را» نشانه مفعول است. **مثال** آتش درون را پنهان مکن.۲) حرف اضافه: در برخی جملات «را» به معنی حرف اضافه «به»، «از» یا «برای» است. **مثال** او را پرس یا او را بگوی.

۳) فک اضافه: بین مضاف و مضافقالیه می‌آید و غالباً باعث تقدّم مضافقالیه بر مضاف می‌شود.

مثال کان سوخته را جان شد: که جان آن سوخته شد.

۱۴

- نوع حذف را در مصواعدهایی که در آن‌ها حذف به کار رفته است، مشخص کنید. (۵ نمره)
- از سیم به سر یکی گله خود
  - آتش است این بانگ نای و نیست باد
  - مسلک مرغ گرفتار قفس، هم چو من است

راهنمای تصحیح «»

الف) معنایی (۰/۲۵) (صفهه ۳۶)

ب) لفظی (۰/۲۵) (صفهه ۳۹)

گول‌نخوری دقت کنید جمله «ج» کامل است و هیچ حذفی در آن دیده نمی‌شود.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

الف) از سیم به سر یکی گله خود [داری]

ب) آتش است این بانگ نای و [این بانگ نای] نیست باد

الف) حذف به قرینه لفظی:

در این نوع حذف، کلمه یا کلمات محذوف در بخشی از کلام دیده می‌شود. **مثال** هر نفسی که فرومی‌رود ممدّ حیات است و چون برمی‌آید مفرح ذات [است].

رایج‌ترین کاربردهای حذف به قرینه لفظی:

حذف نهاد به قرینه شناسه:

معمولًاً نهاد اول شخص و دوم شخص به قرینه شناسه حذف می‌شود. **مثال** از بهر تو [من] صد بار ملامت بکشم.

حذف به قرینه لفظی بعد از کلمات پرسشی:

مثال او آمد. - کی؟ (او کی آمد؟)

حذف فعل به قرینه لفظی در مکالمات و مناظرات:

مثال بگفتا دل ز مهرش کی کنی پاک؟ بگفت آن‌گه که باشم خفته در خاک [دل از مهرش پاک کنم].

ب) حذف به قرینه معنوی:

در این نوع حذف از طریق معنا و مفهوم، به قسمت حذف شده پی می‌بریم.

۱- در جمله‌های سوگندی معمولًاً فعل به قرینه معنوی حذف می‌شود.

مثال به علی شناختم من به خدا قسم [امی خورم] خدا را

۲- در منادها

مثال ای دماوند [ایا تو هستم]

در منادها گاهی منادا و گاهی نشانه ندا حذف می‌شود:

مثال ای [کسی که] نام تو بهترین سرآغاز/ بی نام تو نامه کی کنم باز

۳- در جملاتی که «به نام خدا» در ابتدای آن‌ها آمده است، معمولًاً آغاز می‌کنم» حذف می‌شود.

مثال به نام خداوند جان و خرد [آغاز می‌کنم]/ کریم برتر اندیشه برنگزد

۴- در جمله‌های دوچرخی:

مثال زیارت قبول/ سفر به سلامت/ خدا نگهدار [باشد]

۵- در جمله‌های پرسشی:

مثال چه خبر؟ [است]

۶- در جمله‌های عاطفی:

مثال چه عجب [آمدی یا ....].

۷- در جملات پرکاربرد و ضربالمثل‌ها:

مثال هر که بامش بیش [است]، برفش بیشتر [است].

۸- بعد از واژه «به»:

مثال الهی ما را آن ده که آن به [است].

عبارت زیر را کامل کنید. (۵ نمره)

۱۵

الگوی جمله «بُوی گلِم چنان مسْتَ کرد» نهاد + ... + ... + فعل است.

راهنمای تصحیح « مفعول (۰/۲۵) مسند (۰/۲۵) (صفهه ۱۱۴) »

بُوی گل: نهاد + من: مفعول + مسند: مسند + کرد: فعل ✓ پاسخ خلیلی تشریحی

جملات استنادی چهارچوئی با الگوی ساخت «نهاد + مفعول + مسند + فعل»:

این گونه جملات با فعل‌های خاصی ساخته می‌شوند که عمدۀ فعل‌های این گروه عبارت‌اند از:

«گردانیدن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «نمودن، کردن، ساختن»

«نامیدن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «خواندن، گفتن، صدا کردن، صدا زدن»

«شمردن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «به شمار آوردن، به حساب آوردن»

«پنداشتن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «دیدن، دانستن، یافتن»

تفاوت این گونه جملات با جملات سه‌جزئی گذرا به مسند این است که در این جملات «مسند» به مفعول نسبت

داده می‌شود نه نهاد. **مثال** باران هوا را صاف کرد.

درس Box

قلمرو ادبی (۵ نمره)

کدامیک از آرایه‌های ادبی داخل کمانک در هر دو عبارت زیر وجود دارد؟ (سجع / جناس / تشخیص / تلمیح)

۱۶

(۰ نمره)

«عشق، هر کسی را به خود راه ندهد و به همه جایی مأوا نکند.»
«باران رحمت بی حسابش همه را رسیده و خوان نعمت بی دریغش همه جا کشیده.»

مشاوره دانستن نام انواع سجع لازم نیست ولی با یادگیری انواع سجع می‌توانید این آرایه را به راحتی تشخیص دهید.

راهنمای تصحیح «سجع (۰/۲۵) (صفحه‌های ۱۲ و ۱۴)

در عبارت اول: ندهد و نکند و در عبارت دوم: رسیده و کشیده

تعریف سجع: یکسانی دو واژه در انتهای دو جمله در واج یا واج‌های پایانی و وزن یا هر دوی آن‌هاست.

انواع سجع:

سجع متوازی: یکسانی دو واژه در وزن و حرف یا حروف پایانی. **مثال** من مانده‌ام مهجور از او، بیچاره و رنجور از اوسجع مطوف: یکسانی دو واژه در واج یا واج‌های پایانی یا بهتر است بگوییم یکسانی در حرف روی. **مثال** تنیچند متفق سیاحت بودند و شریک رنج و راحت.سجع متوازن: یکسانی دو واژه تنها در وزن. **مثال** فلان را کرم بی‌شمار است و هنر بی‌حساب.

درس Box

پاسخ خیلی تشریحی ✓ عبارت اول: جناس همسان: ندارد - تشخیص: شخصیت‌بخشی به عشق - تلمیح: ندارد

عبارت دوم: جناس همسان: ندارد - تشخیص: ندارد - تلمیح ندارد.

کاربرد آرایه‌های داده شده را در ایيات زیر نشان دهید. (۵ نمره)

- الف) من به هر جمعیتی نالان شدم / جفت بدهالان و خوشحالان شدم. (مجاز)
- ب) بنده همان به که ز تقصیر خویش / عذر به درگاه خدای آورد (جناس)

۱۷

الف) بدهالان و خوشحالان (۰/۲۵) (صفحه ۳۸)

ب) «به» و «به» (۰/۲۵) (صفحه ۱۲)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) «خوش حالان و بدهالان» مجاز از همه مردم

ب) «به» به معنی بهتر و «به» حرف اضافه جناس ناهمسان ساخته‌اند.

۱۷

۱۸ هر یک از بخش‌های مشخص شده، کدام آرایه ادبی را پدید آورده است؟ (۵٪ نمره)

- الف) برکش ز سر این سپید معجر بنشین به یکی کبود اورند
ب) در عالم پیر، هر کجا برنایی است عاشق بادا که عشق خوش سودایی است

الف) استعاره (۰/۲۵) (صفحه ۱۳۷)

ب) ایهام (۰/۲۵) (صفحه ۱۵۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) «سپید معجر» استعاره از برف روی کوه دماوند است.

ب) «سودا» ایهام دارد و در دو معنی معامله و شیدایی به کار رفته است.

ایهام: در لغت به معنی در وهم و گمان افکنندن است و در اصطلاح بدیع، آوردن واژه‌ای یا عبارتی در سخن با دو یا چند معنا که معمولاً بیت با تمام معانی پذیرفتی و دارای ارزش است. دریافت هم‌زمان چند معنا از یک واژه یا یک عبارت در کلام، تصویری زیبا در ذهن خواننده یا شنونده ایجاد می‌کند و سبب زیبایی کلام می‌گردد.

مثال = تو قلب فسرده زمینی، «فسرده»: در دو معنی اندوهگین و منجمد به کار رفته است.

درس Box

۱۹

در کدامیک از دو بیت زیر تشبیه دیده می‌شود؟ درباره این تشبیه توضیح دهید. (۵۰٪ نمره)

- الف) مستمع، صاحب سخن را بر سر کار آورد / غنچه خاموش، بلبل را به گفتار آورد
ب) خاکی است که رنگین شده از خون ضعیفان / این ملک که بغداد و ری اش نام نهادند

راهنمای تصحیح « گزینه «الف» (۵۰٪) این بیت اسلوب معادله دارد و شاعر به وسیله تشبیه بین دو مصراع رابطه معنایی برقرار کرده

است. (۵۰٪) (صفحه ۲۵)

اسلوب معادله:

در آرایه اسلوب معادله یک مصراع در حکم مصداقی برای مصراع دیگر است به گونه‌ای که می‌توان جای دو مصراع را عوض کرد؛ در واقع شاعر، بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است؛ به این نوع کاربرد شاعرانه «اسلوب معادله» می‌گویند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ در این بیت مصراع دوم در حکم مصداقی برای مصراع اول است و شاعر به طور پنهانی مستمع (شنونده) را به غنچه خاموش و صاحب سخن (سخنور) را به بلبل تشبیه کرده است.

۲۰

در هر گزینه کدام آرایه ادبی به کار نرفته است؟

(۷۵/۰ نمره)

- الف) عُصارهٔ تاکی به قدرت او شهدِ فایق شده و تخم خرمایی به تربیتش نخل باسق گشته. (تشبیه، مراعات نظیر، واج‌آرایی)
- ب) خانه‌ای کاو شود از دست اجانب آباد/ ز اشک ویران کُنش آن خانه که بیت‌الحَزَن است (اغراق، حسن تعلیل، مجاز)
- ج) تو مشت درشت روزگاری/ از گردشِ قرن‌ها پس‌افکند (استعاره، تشبیه، ایهام)

الف) تشبیه (۱۲/۰ صفحه ۲۵)

ب) حسن تعلیل (۱۶/۰ صفحه ۲۶)

ج) ایهام (۱۶/۰ صفحه ۲۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) مراعات‌نظیر: «نخل و خرما» و «عصاره و شهد»/ واج‌آرایی: صامت «ق و خ» و مصوت کوتاه «ـ»

ب) اغراق: از اشک ویران کردن، مجاز: دست مجاز از قدرت و توانایی

ج) تشبیه: تو مشت روزگاری، استعاره: مشت روزگار (اضافه استعاری)

۲۱ در سروده زیر کدام واژه کاربرد نمادین دارد؟ (۰/۲۵ نمره)

«ببین آخر که آن بروانه خوش / چگونه می‌زند خود را به آتش
چو از شمعی رسد بروانه را نور / درآید پر زنان بروانه از دور»

براهنمای تصحیح » بروانه نماد عاشق حقیقی، شمع نماد معشوق (۰/۲۵) (ذکر یک مورد کافی است) (صفحه ۵۷)

مفهوم کنایه به کاررفته در مصraig «گفت: «می بسیار خوردی، زان چنین بی خود شدی» را بنویسید. (۲۵٪ نمره)

۲۱

راهنمای تصحیح «» بی خودشدن: کنایه از حیران و سرگشته شدن یا اختیار از دست دادن (۱۹٪ نمره) (یا هر پاسخ مشابه)

۲۲

۲۲

دو اثر را که پدیدآورندگانشان به درستی نیامده است، مشخص کنید. (۵ نمره)

الف) قصه شیرین فرهاد: نظامی

ب) بیانوایان: ویکتور هوگو

ج) تذکرۃالاولیا: عطیار

د) بخارای من ایل من: احمد عربلو

ه) فی حقيقة العشق: شہاب الدین سهروردی

راهنمای تصحیح «الف و د» (۵ نمره) (هر مورد ۲۵ نمره) (صفحه ۴۵ و ۸۳)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) احمد عربلو

د) محمد بهمن بیگی

۲۴

پاسخ مناسب را در هر عبارت از میان کمانک انتخاب کنید.

(۵ نمره)

- الف) به غزل‌هایی که محتوای آنها بیشتر مسائل سیاسی و اجتماعی است، غزل (اجتماعی / سیاسی) می‌گویند.
ب) قالب ادبی درس «کویر» (حسب حال / سفرنامه) است.

الف) اجتماعی (۰/۲۵) (صفحه ۲۹)

ب) حسب حال (۰/۲۵) (صفحه ۷۷)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ «کویر» نوشته «علی شریعتی» در قالب حسب حال نوشته شده است.

بیت زیر را تکمیل کنید. (۵/۰ نمره)

..... / تا در زمانه باقیست آواز باد و باران

۲۵

مشاوره شما در آزمون نهایی
۱ نمره سؤال از شعرهای حفظی
کتاب خواهید داشت، این یعنی با
گذاشتن کمی زمان، کسب این ۱
نمره را برای خود قطعی می‌کنید.

راهنمای تصحیح «» وین نغمه محبت، بعد از من و تو مائد (۵/۰) (صفحة ۵۹) (تنها به مصراج کامل نمره تعلق نمی‌گیرد).

۲۵

۲۶

مصارع دوم بیتی را از شعر «در مکتب حقایق» بنویسید که قافیه آن «هنر» باشد. (۵٪ نمره)

راهنمای تصحیح «» باید که خاکِ درگه اهل هنر شوی (۵٪) (صفحه ۱۳) (تنها به مصارع کامل نمره تعلق می‌گیرد)

قلمرو فکری (۸ نمره)

(الف) درک مطلب (۴ نمره)

عبارت «پرده ناموسِ بندگان به گناه فاحش ندرد.» با کدام بخش بیت زیر مفهوم مشترک دارد؟ (۲۵ نمره)

۲۷

«همه غیبی تو بدانی، همه عیبی تو بپوشی / همه بیشی تو بکاهی، همه کمی تو فزایی»

راهنمای تصحیح «» همه عیبی تو بپوشی (۰/۲۵) (صفهه ۱۰ و ۱۱)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ در عبارت سؤال می‌گوید خداوند آبروی بندگان را به خاطر گناه آشکار نمی‌برد که با بخش «همه عیبی تو بپوشی» مفهوم مشترک دارد.

بخش اول مصراع به صفت «علّام الغیوب» بودن خداوند اشاره دارد.

۲۷

۲۸

مفهوم درست مربوط به هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید. (۵ نمره)

- الف) هر که جز ماهی، ز آبش سیر شد / هر که بی‌روزی است، روزش دیر شد (دشواری راه عشق - اشتیاق پایان‌نپذیر عاشق)
- ب) در پیشگاه اهل خرد نیست محترم / هر کس که فکر جامعه را محترم نداشت (ارزشمندی خردمندان و دانشمندان - اهمیت توجه به مردم)

راهنمای تصحیح « الف) اشتیاق پایان‌نپذیر عاشق (۴۹) (صفهه ۲۵) »

ب) اهمیت توجه به مردم (۲۷) (صفهه ۲۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ معنی ابیات:

- الف) هرکس جز عاشق حقیقی از غوطه‌ور شدن در دریای عشق و معرفت سیر می‌شود و هرکس از عشق بی‌بهره باشد، عمرش تباہ شده است.
- ب) هرکس که به فکر مردم جامعه نیاشد نزد دانایان محترم نیست.

۲۸

۲۹

مفهوم عبارت «در کف‌ها کاسه زیبایی / بر لب‌ها تلخی دانایی / شهر تو در جای دگر / ده می‌بَر با پای دگر» با کدام گزینه یکسان است؟ مفهوم مشترک آن‌ها را بنویسید. (۵٪ نمره)

الف) هنوز پیوند ما با زادگاه روستایی‌مان برقرار بود و برخلاف حال، پامان به ده باز بود و در شهر، دست و پاگیر نشده بودیم.

ب) آن باغ پر از گل‌های رنگین و معطر شعر و خیال و الهام و احساس در سوم سرد این عقل بی‌درد و بی‌دل پژمرد.

گزینه «ب» (۵٪) نکوهش نگرش صرفاً علمی به پدیده‌ها (یا هر پاسخ مشابه دیگر) (۰٪) (صفهه‌های ۷۵ و ۷۸)

۳۰

مفهوم مشترک ابیات زیر را بنویسید. (۵/۰ نمره)

«یک دم غریق بحر خدا شو گمان مبر / کز آب هفت بحر به یک موی تر شوی»

«بنیاد هستی تو چو زیر و زیر شود / در دل مدار هیچ که زیر و زیر شوی»

راهنمای تصحیح « عشق به خدا موجب مصونیت و در امان بودن است و عاشق را از هر آسیبی در امان می‌دارد. (صفهه ۱۳۳) (۰/۵) (۰/۰)

در بیت «آن کسی را که در این ملک، سلیمان کردیم / ملت امروز یقین کرد که او اهرمن است» منظور از

۳۱

«سلیمان کردیم» چیست؟ (۰/۲۵ نمره)

راهنمای تصحیح << به پادشاهی یا قدرت رساندن (۰/۲۵) (صفهه ۲۶)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ این بیت درباره به قدرت رسیدن محمد علی شاه قاجار و حکومت مستبدانه وی است.

با توجه به مفاهیم کلی شعر «مست و هشیار» از پروین اعتصامی و بیت (گفت: «از بهر گرامت، جامه‌ات بیرون

۳۲

کنم» / گفت: «پوسیده است جز نقشی ز پود و تار نیست») به موارد خواسته شده، پاسخ دهید. (۵/۰ نمره)

(الف) در این شعر «محتسب» شخصیتی مثبت و «مست» شخصیتی منفی دارد. (درست / نادرست)

(ب) بیت بالا به کدام مسئله اجتماعی اشاره دارد؟

الف) نادرست (۰/۲۵) **راهنمای تصحیح** »

ب) فقر و اوضاع نامناسب اقتصادی جامعه (۰/۱۹) (صفهه ۱۹/۲۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ با توجه به گفت و گوی میان «مست» و «محتسب» در شعر مشخص می‌شود که «محتسب» خود اهل باده‌نوشی، رشوه‌گیری و ریاکاری است. در عوض پاسخ‌های «مست» درست و حساب شده هستند.

۳۳

با توجه به متن زیر مفهوم مشترک «آب جیحون فرونشست و ریگ آموی پرنیان شد» چیست؟ (۵٪ نمره)

«آب جیحون فرونشست؛ ریگ آموی پرنیان شد؛ بوی جوی مولیان مدهوشم کرد. فردای همان روز، ترقی را رها کردم. با به رکاب گذاشتم و به سوی زندگی روان شدم.»

راهنمای تصحیح »

سختی‌ها آسان شد یا مشکلات از بین رفت. (۵٪) (صفحه ۱۴۳) (یا هر پاسخ مشابه)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ زیادی آب رود جیحون و ریگ‌های آموی (نام یک دشت) سایه دشواری راه بودند که فرونشستن و پرنیان شدن آنها، یعنی مشکلات و سختی‌ها به پایان رسیدند و به آسانی تبدیل شدند.

مفهوم ضربالمثل به کار رفته در عبارت «از قدیم گفته‌اند کاچی به از هیچی! شما همین پانزده تا مین را مقابل دشمن کار بگذارید، خداوند کریم است.» را بنویسید. (۵/۰ نمره)

۳۲

«**راهنمای تصحیح**» مقدار اندک از چیزی بهتر از نبودن آن است یا راضی بودن به مقدار اندک (۵/۰ نمره) (صفحه ۱۴) (یا هر پاسخ مشابه)

با توجه به بیت «می‌تواند حلقه بر در زد حريم حسن را / در رگ جان، هو که را چون زلف، پیچ و تاب هست» شاعر

۳۵

شرط وصول به حسن را چه می‌داند؟ (۲۵٪ نمره)

راهنمای تصحیح «عاشق بودن (۵۱٪) (صفهه ۲۵)»

پاسخ خیلی تشریحی ✓ در این بیت «پیچ و تاب داشتن در جان» کنایه از عاشق بودن است و شاعر می‌گوید کسی می‌تواند به درگاه حريم حسن برسد که عاشق باشد.

در متن درس «در حقیقت عشق» نیز آمده است:

«وصول به حسن ممکن نشود، الا به واسطه عشق»

منظور از بخش مشخص شده چیست؟ (۲۵٪ نمره)

۳۶

ای جویبارِ جاری! زین سایه برگ مگریز / کاین گونه فرصت از کف دادند بی‌شماران

راهنمای تصحیح «عاشق یا شاعر (۰٪/۲۵) (صفحه ۵۹)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ شاعر در این بیت خود را به «سایه برگ» و معشوق خود را به «جویبار جاری» تشبیه می‌کند و از معشوق طلب توجه می‌کند و در مصراج دوم به گونه‌ای معشوق را به ترک کردن تهدید می‌کند.

ب) معنی و مفهوم ایيات و عبارات زیر را به نثر روان بنویسید. (۴ نمره)

گفت: «تا داروغه را گوییم، در مسجد بخواب» (۰/۲۵ نمره)

مشاوره در پاسخگویی به این سؤالات این بخش تمام کلمات را معنا کنید حتی اگر حروف در معنای خاصی به کار رفته باشند و همچنین به کنایات، استعاره‌ها و مجازها توجه ویژه داشته باشید و مفهوم آن‌ها را هم بنویسید.

راهنمای تصحیح »

گفت: تا وقتی که به پاسبان / نگهبان / شب‌گرد بگوییم در مسجد بخواب (۰/۲۵ صفحه ۱۹)

۳۸ نی، حریف هر که از یاری بُرید (۵٪ نمره)

راهنمای تصحیح «» نی همدم (۰٪) هر کسی است که از یارش جدا باشد. (۰٪) (صفحته ۲۹)

۳۹ گل‌های الماس شکفتند و قندیل زیبای پروین سر زد. (۵/۰ نمره)

ستارگان طلوع کردند (۲۵/۰) و چهل چراغ (خوشة) پروین بیرون آمد یا طلوع کرد. (۲۵/۰) (صفحه ۷۵)

سودای عشق از زیرکی جهان بهتر ارزد. (۵۰ نمره)

شیدایی (دیوانگی) عشق (۰/۲۵) از دانایی و زیرکی جهان ارزشمندتر است. (۰/۲۵) (صفحه ۵۵)

۴۱ گر آتش دل نهفته داری / سوزد جانت، به جانت سوگند (۰/۵ نمره)

راهنمای تصحیح «» اگر خشمت را پنهان کنی (۰/۲۵) به جانت سوگند که تو را نابود می‌کند. (صفحه ۱۷)

۴۲ واصفان حلیه جمالش به تحریر منسوب ... (۵ نمره)

راهنمای تصحیح « توصیف کنندگان زیور زیبایی‌اش (۰/۲۵) سرگشته و حیران هستند. (۰/۲۵) (صفحه ۱۳)

۱۳۲ ما را فراغتی است که جمشید جم نداشت (۰/۵ نمره)

راهنمای تصحیح «ما آسایشی داریم (۰/۵) که جمشید پادشاه افسانه‌ای هم آن آسایش را نداشت. (۰/۵) (صفحه ۲۷)

یک روز دنیایی به روم چشم داشت و از آن چشم می‌زد. (۰/۷۵ نمره)

۱۴

راهنمای تصحیح « روزگاری مردم دنیا (۰/۲۵) به روم امید داشتند (توجه داشتنند) (۰/۲۵) و از آن می‌ترسیدند. (صفحه ۶۴)